

Xocalı soyqırımını Azərbaycan tarixinin ən dəhşətli və faciəli səhifələrindən biridir

YAP Veteranlar Şurasının üzvü,
Milli Məclisin deputatı
Elman Məmmədov

- Elman müəllim, XX əsrin ən dəhşətli faciəsi olan Xocalı soyqırımının 30 illiyini qeyd edirik. Dövlət başçısı İlham Əliyevin bununla bağlı imzaladığı Sərəncam faciənin törədilmə səbəblərini açıqlamaqla yanaşı, bir sıra mühüm çağırışları özündə ehtiva edir. Bununla bağlı fikirlərinizi bilmək istərdik...

- Dövlət başçısı İlham Əliyevin Xocalı soyqırımının 30 illiyi ilə bağlı Sərəncamı kifayət qədər əhatəli və genişdir. Sənəddə faciə ilə bağlı nələr edilməlidir, ermənilər hansı vəhşilikləri törədiblər, bütün bunlar öz əksini tapıb. Sərəncamda verilən tapşırığa əsasən Prezident Administrasiyası Xocalı soyqırımının 30 illiyinin qeyd olunması ilə bağlı müvafiq Tədbirlər Planı hazırlayıb. Tədbirlər Planında keçiriləcək tədbirlər qeyd olunub.

Ötən 30 ildə respublikanın ictimai-siyasi həyatında bu məsələ ilə bağlı hansı fikirlər olub, hansı dəyişikliklər var, bunlara nəzər salmaq. Soyqırımın birinci ildönümü 1993-cü ilə təsadüf edirdi. Bu gün, 2022-ci ildə 30-cu ildönümünü qeyd edirik. O dövrdə Azərbaycan məğlub durumda idi. Ərazilərimiz bir-birinin ardınca işğal olunmaqda davam edirdi. Xocalılılar o dövrdə çox acınacaqlı bir həyat keçirirdilər. Onların yerləşdirilməsi, təminat məsələləri, ölkədə sabitliyin olmaması, müharibə vəziyyəti, iqtisadi çətinliklər, özbaşnalıqlar, bunların hamısı gözümüzün qarşısında yaşanıb. Ulu öndər Heydər Əliyevin 1993-cü ildə xalqın təkiddi tələbi ilə hakimiyyətə qayıdışından sonra ölkənin həyatı tamamilə dəyişdi. 1994-cü il fevral ayının 24-də ilk dəfə olaraq ümummilli lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə, onun tapşırığı və göstərişi əsasında Xocalı soyqırımına siyasi qiymət verildi. Milli Məclis qərar qəbul etdi. Xocalı faciəsi soyqırımını kimi qəbul olundu. Bundan sonra hər il Xocalı soyqırımını dövlət səviyyəsində qeyd olundu. Ulu öndər Heydər Əliyevin Xocalıdan olan bir qrup ictimaiyyət nümayəndələri, şəhid ailələri ilə görüşləri keçirildi. Həmçinin ümummilli liderin tapşırığı ilə Xocalı soyqırımının başvermə səbəbləri, günahkarlarla

bağlı istintaq tədbirləri həyata keçirildi və uzunmüddətli məhkəmə prosesi getdi. Hadisənin başvermə səbəbləri, günahkarlar və onların cəzalandırılması məhkəmə qərarında öz əksini tapdı. Ancaq çox təəssüflər olsun ki, Xocalı soyqırımını törədən, bu soyqırımın törədilməsinə rəhbərlik edən hərbi canilər, qatillər və cinayətkarlar hələ də cəzalarını almayıblar. Koçaryan, Sarkisyan kimilər soyqırımın törədilməsinə başçılıq edənəldir. Bəli, 44 günlük Vətən müharibəsində Xocalıda və digər yerlərdə baş verən soyqırımlarda şəhid olanların intiqamını aldıq. Ancaq soyqırımın törədilməsinə o dövrdə başçılıq edən, adlarını çəkdiyim cinayətkarlar cəzalarını almayıblar. Onların bir çoxu dünyasını dəyişib. Ümid edirik ki, digərləri həyatda olduqları vaxtda məhkəmə qarşısına çıxacaq, cəzalarını alacaqlar. Biz böyük ümidlə gözləyirik ki, cənab Prezident, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan Ordusu necə ki, ərazilərimizi düşməndən azad edib, ərazi bütövlüyümüz bərpa olunub, yaxın zamanlarda Xocalımız da, Xankəndimiz də, Xocavəndimiz də, keçmiş Ağdərəmiz də separatçılardan, cinayətkarlardan, terrorçulardan təmizlənəcək və biz xocalılılar da doğma yurd-yuvamıza qayıda biləcəyik.

- Azərbaycanlılara qarşı etnik təmizləmə siyasəti həyata keçirən ermənilərin ötən əsrdə törətdikləri qırğınların hər biri xalqımızın milli faciəsidir. Onların arasında Xocalı soyqırımını dəhşətləri ilə fərqlənir...

- Məlumat üçün bildirim ki, XX əsrdə Xocalıda ermənilər 3 dəfə etnik təmizləmə aparmaqla soyqırımını törədiblər. Bu, birinci dəfə 1905-1906-cı illər erməni-müsəlman müharibəsi zamanı olub. İkinci dəfə 1918-1920-ci illərdə ermənilərin yenidən Azərbaycan xalqına qarşı törətdiyi vəhşiliklər zamanı olub. Üçüncü dəfə isə 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə törədilən soyqırımındır. Bəli, bu, miqyasına və soyqırımına məruz qalmış şəxslərin tərkibinə, kimliyinə görə çox dəhşətli bir qanlı hadisə idi. Soyqırımında qətlə yetirilənlər kimlərdir? Dinc insanlar, körpə uşaqlar, qocalar, xəstələr, qadınlar. Statistika baxsaq: 613 nəfər öldürülüb. Bunların 106 nəfəri qadınlardır. Qadınlar arasında mənim 62 yaşında anam və yaşı 80-dən yuxarı iki nəvəm də var. Bütün analar mənim anamdır. 63 nəfər körpə uşaqlardır. Yəni, bu vəhşiliyi, erməni amansızlığını, qəddarlığını dünyaya yaymaq üçün bu illər ərzində çox işlər görüldü. 20-dən artıq dövlət Xocalı soyqırımının tanınması ilə bağlı qərar qəbul edib. ABŞ-in xeyli sayda ştatı bu faciəni soyqırım kimi tanıyıb. Bir çox dövlətlər parlament səviyyəsində faciənin soyqırımını kimi tanınması barədə qərar qəbul edib. Beynəlxalq qurumlar tanıyıb. Biz bu vəhşiliyin, amansızlığın, qəddarlığın şahidləriyik. Bu soyqırımını ilə bağlı

kifayət qədər şahid ifadələri var. Təkcə Azərbaycan jurnalistlərinin deyil, o dövrdə xarici ölkələrdən gəlmiş mətbuat nümayəndələrinin çəkdikləri fotosəkillər, videogörüntülər, yazdıqları yazılar var. Bunların hamısı faktıdır. Amma təəssüflər olsun ki, bu günə qədər Xocalı soyqırımını ilə bağlı hələ beynəlxalq səviyyəli hərbi tribunal yaradılmayıb. Bu da məsələyə ikili standartlardan yanaşmağın nəticəsidir. Bu da dünyanın idarə olunmasında haqsızlıqların, ədalətsizliklərin nəticəsidir. Ermənilər nə qədər faciələr törədiblər. Xocalı soyqırımından əvvəl Xocavənd rayonunun Qaradağlı kəndində törədilmiş soyqırımını da qeyd etməliyik. 100-dən çox dinc insan kütləvi şəkildə qətlə yetirildi. Ondən öncə Xocalının Məşəli kəndində, Ağdabanda törədilənləri yada salaq. Bunların hamısına beynəlxalq səviyyədə qiymət verilməlidir. Cinayətkarların adları məlumdur. Gözləyirlər ki, bu cinayətkarların hamısı dünyadan köçsün sonra desinlər ki, onlar həyatda yoxdur. Nəyə görə bu 30 il ərzində onlara qarşı cəza tədbirləri görülməyib? Əksinə, görün nə olub. Bu soyqırımların törədilməsində hərbi səhra komandirləri, siyasi rəhbərlər kimi iştirak edən Robert Koçaryan, Serjik Sarkisyan və başqaları hansısa dövlətlər tərəfindən mükafatlandırılıb, onlara vəzifələr verilib, Ermənistan dövlətinin prezidentliyinə, Azərbaycanda yaradılan separatçı cinayətkar "artsax" deyilən qurumun rəhbərliklərinə gətiriliblər. Onlar nəyə görə mükafatlandırılırdılar? Demək ki, hansısa xarici qüvvələrin tapşırıqlarını yüksək səviyyədə yerinə yetiriblər və mükafatlarını alırlar. Ölümlərini almaları onların vəzifələrlə gətirilənlər. Bu, bir çox məqamlardan xəbər verir.

- Elman müəllim, xalqımıza qarşı törədilən qırğınlar, faciələrə baxmayaraq multikultural, tolerant dövlət kimi həmişə ədalətin tərəfdarı olan Azərbaycan bu gün də sülh tərəfdarı olduğunu Ermənistanı etdiyi təklifləri ilə təsdiqləyir...

- Biz sülh tərəfdarı, multikultural, tolerant dövlət, eyni zamanda, humanist mövqedə olduğumuzu bütün əməllərimizlə sübut etmişik. Biz ölkəmizdə yaşayan xalqlara münasibətdə dilinə, dininə, irqinə görə heç bir ayrı-seçkiliyə yol vermirik. Bunu bütün dünya dövlətləri, beynəlxalq qurumlar bilir. Ədalətli olanlar etiraf edir, ədalətsiz olanlar da belə olduğunu bilərəkdən ya susur, ya da əksini deyir. Torpaqlarımızı işğaldan azad etmək üçün 44 günlük Vətən müharibəsi dövründə müharibənin bütün qayda-qanunlarına riayət etdik. Baxmayaraq ki, ermənilər bizim cəbhə bölgəsindən, döyüşlərin getdiyi ərazilərimizdən xeyli uzaqlarda olan şəhərlərimizi, kəndlərimizi çox güclü dağıdıcı silahlardan atəşə tutdular. Yüzlərlə dinc sakinimiz qətlə yetirildi. Nə qədər insanların, dövlətin malına, mülkünə ziyanlar vuruldu. Azər-

baycan tərəfi buna cavab olaraq hansısa addımı atmadı. Baxmayaraq ki, ermənilər qəsdən atəş nöqtələrini Ermənistan ərazisində dinc əhəlinin yaşadığı yerlərdə yerləşdirdilər ki, Azərbaycan həmin əraziləri vursun. Azərbaycan bunu etmədi. Biz faktlarımızı ortaya qoyuruq. Hansı ərazilərimiz atəşə tutulub, nə qədər dinc insan şəhid olub. Yəni, Azərbaycan bütün addımlarında, hərəkətlərində, hətta müharibədə ədalətli mövqə tutub. Müharibə qanunlarına əməl etməmişik. Ermənilər kimi yaramaz mövqə nümayiş etdirməmişik. Bütün bunlar dünyanın gözü qarşısında olub. Ona görə, hətta Azərbaycanı istəməyən dövlətlər də ölkəmizin ədalətli, haqlı müharibəsini qəbul etməli oldular. Bu, faktıdır, realıdır. Bu, bizim siyasətimizdir. Biz bu gün də, müharibədən sonrakı dövrdə də Ermənistanla sülh, əməkdaşlıq, mehriban qonşuluq təkliflərimizi veririk. Onlar da boğazdan yuxarı nəsə deyirlər. Guya razılaşsınlar. Amma faktiki əməlləri, mövqeləri nədən ibarətdir? Bu da göz qabağındadır ki, onlar yalnız xəyanətkarlıqla, xəbisləklə, riyakarlıqla məşğuldurlar. Ermənistanın baş naziri deyir ki, biz də sülh sazişinin imzalanmasına razıyıq. Amma dünən, o biri gün nə bəyanat verirdi? "artsax" yaralanıb, amma hələ sınımayıbdır. Biz "artsax"ın tanınması, onun gələcəyi üçün tədbirlər görməliyik. Bu da müharibəyə çağırışdır. Yəni, onların heç bir sözü, hərəkətinə etibar etməmək olmur.

Bizim yolumuz məlumdur. Biz sülh yolunu tutmuşuq. Tərəfdaşlıq yolunu tutmuşuq. Bizə qarşı kim səmimiyyətdir, biz də ona qarşı səmimiyyətdir. Bizə qarşı silah qaldırmanın başında öz silahı partlayacaq. "Demir yumruq" həmişə onların başı üzərində hazır vəziyyətdədir.

- Xocalı soyqırımının beynəlxalq aləmdə tanınması istiqamətində görülən işləri necə şərh edərdiniz? Heydər Əliyev Fondunun "Xocalıya ədalət!" beynəlxalq kampaniyası hansı nəticələrə yol açıb?

- Xocalı soyqırımının beynəlxalq səviyyədə tanınması istiqamətində əsas işlərin bünövrəsi ulu öndər Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışından sonra yaradılıb. Cənab İlham Əliyevin 2003-cü ildə Prezident seçilməsindən sonra bu işlər daha geniş miqyasda davam etdirilir. Bütün qurumlar bu işlərə öz töhfəsini verməlidirlər. Heydər Əliyev Fondunun gördüyü işləri xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Fondun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın, vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın gördükləri işlər, xüsusilə də "Xocalıya ədalət!" kampaniyası adı altında keçirilən tədbirlər öz müsbət nəticələrini verir. Xocalı soyqırımının tanınması istiqamətində Heydər Əliyev Fondunun tədbirləri davam edir və ilbəil də genişlənilir.

Hesab edirəm ki, tutduğu vəzifəsindən, siyasi mövqeyindən, kimli-

yindən asılı olmayaraq hər bir azərbaycanlı, hətta Azərbaycan vətəndaşı olmayanlar, dost, qardaş Türkiyənin ictimaiyyəti Xocalı soyqırımının tanınması, erməni vəhşiliyinin ifşa olunması üçün əllərindən gələni etməlidirlər.

- Elman müəllim, ölkə Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin qeyd etdiyi kimi, 44 günlük İkinci Qarabağ müharibəsində erməni faşizmi məğlub edildi, amma tamamilə məhv etməmişik. Dövlət başçısı erməni faşizminin tamamilə məhvi üçün dünya birliyinə yenidən birlik, həmrəylik çağırışını ünvanlayır. Dünyanın bu çağırışa münasibətini necə şərh edərdiniz?

- Əvvəla, dünyada birlik yoxdur. Dünyada müəyyən güc mərkəzləri var. O güc mərkəzləri ətrafında birləşən müxtəlif sayda dövlətlər var. Hərəsi də öz birliyini yaradıbdır. Dövlət başçısı İlham Əliyev beynəlxalq səviyyəli tədbirlərin birində erməni faşizminin dirçəldilməsi, ona haqq qazandırılması ilə bağlı real faktlara söykənən fikirlərini çatdırdı. Bu, faşist cəlladı və satqın Qaragen Njde ilə bağlı idi. Dövlət başçısı bildirdi ki, o, faşistdir, faşist ideologiyasına xidmət edib. O azərbaycanlılara, türklərə qarşı soyqırımını törədib. İkinci Dünya müharibəsi zamanı faşizm xidmət edib və sovet ordusuna qarşı vuruşub. Ermənistanla isə ona 6 metr hündürlüyündə heykəl qoyulub və onun ideyaları dirçəldilir, bayraq edib əllərində tuturlar. Biz buna qarşı çıxmalıyıq. Bu, bir çağırışdır. O heykəlin sökülməsi ilə bağlı Azərbaycanın başqa hansısa dövlət Ermənistanına söz dedimi? Xeyr. Əksinə, bu gün gəlib ərazimizdə yerləşən, adlarını sülhmiməramlı qoyub, amma özləri ermənimiməramlı olan rus hərbiçilərinin himayəsi, onların nəzarəti altında Azərbaycanın Qarabağ ərazisində, Xocavənd rayonunda Njdenin yenidən heykəlini qoyublar. Yəni, dünyada bu məsələlərə baxışlar başqa cürdür. Hər də marağı çərçivəsində öz baxış prizmasından yanaşır. Biz fikirləşsək ki, hamı bu məsələlərdə ədalətli, haqlı mövqə tutur, səhv etməmiş olar. Hər kəsin öz marağı dairəsi var. Fransa kimi dövlət bilmirmi ki, Ermənistan faşist ideologiyası ilə yanaşı. Faşizm Fransaya nə qədər zərər vurmuşdur, nə qədər insanı öldürüb, nə qədər dağıntılar edib. Ancaq Fransa Ermənistanla qardaşlıq edir. Burada çoxlarını qeyd edə bilərik. Biz öz sözüümüzü deyirik, öz yolumuzla gedirik, öz siyasətimizi aparırıq və siyasətimizdə haqlıyıq. Biz deyirik ki, faşizm dirçəlməməlidir, baş qaldırmamalıdır. Ancaq erməni faşizmi uzun illərdir davam edən bir prosesdir. Bu gün də mövcuddur, yenidən dirçəlməyə çalışır. Ancaq cənab Prezidentimiz dəfələrlə xəbərdarlıq edib ki, əgər belə hal olarsa, Ermənistanla revanşist qüvvələr yenidən baş qaldırırlarsa, bu dəfə cavabımız çox sərt olacaq.